NAŠE ŘEČ

ROČNÍK XIV. ČÍSLO 1.

BOHUSLAV HAVRÁNEK:

K nové české práci o otázkách básnického jazyka.

Současné badání o jazyce obrací svou pozornost také k jazyku básnickému, totiž k jazyku užívanému v uměleckém literárním tvoření. Jazyk básnický se zřejmě liší od jazyka, kterého obyčejně užíváme při dorozumívání a sdělování, totiž od jazyka sdělovacího. Rozdíl mezi řečí básnickou a sdělovací netvoří však nahodilé jednotlivosti, kterých si všímalo i dřívější badání; rozdíl ten tkví v odlišné úloze jazyka básnického. Úloha básnického jazyka je obrátiti pozornost na vyjádření samo, čímž vzniká jeho estetická účinnost. Této úloze jsou podřízeny v jazyce básnickém všechny jazykové prvky (na př. intonace, slovosled, výběr slov a p.) a rovněž jejich vzájemné vztahy (na př. pořádku slov a skladby a p.). V jazyce sdělovacím jsou tytéž prvky a stejné jsou jejich vzájemné vztahy, avšak neobracejí k sobě pozornost, poněvadž jsou podřaděny předmětu vyjádření. V řeči básnické se však stávají středem pozornosti, která je upoutána na akt vyjádření, jsou aktualisovány, a to tak, že jsou v ní tyto prvky a vztahy současné řeči sdělovací, která je základnou jazykového cítění, účelně přetvářeny. S tohoto stanoviska se jeví odchylky jazyka básnického od jazyka sdělovacího jako účelný systém. Podstata tohoto přetváření byla již vysvětlena čtenářům Naší řeči v minulém ročníku v Hodurově refe-

rátu o knize Mukařovského »Máchův Máj« (str. 34),[1]) přece však uvádím příklad, častý právě u Máchy: výraz upoutává na sebe pozornost vzájemnou výměnou gramatických funkcí svých členů (*šero hor* místo *šeré hory* a p.). Podobně v novém článku ukazuje Mukařovský,[2]) že se zvuková linie (t. j. důrazová a metodická stránka řeči) přetvořením pořádku slov stává účinným prostředkem estetické působivosti ve verši. Na př. ve verši Nerudově

A bujný vřískot jejich přes celičký letí Kanaán
(z Balad a romancí)

je změněn pravidelný pořádek slov, ač metrum toho nevyžaduje; uvedeme-li však do toho verše pravidelný pořádek slov *a jejich vřískot letí přes celičký Kanaán,* poruší se zvuková linie verše. Prostřednictvím pořádku slov souvisí pak podle studie Mukařovského zvuková linie i s jinými složkami básnického jazyka, na př. se stránkou významovou. Tak ve verši Tomanově

Duch země zpívá: úzkost, víra, bolest
v jediný chorál slily se
(Měsíce, Září)

změnou pořádku slov *úzkost, víra, bolest* v pořádek *úzkost, bolest, víra* změní se jednak zvuková linie, totiž místo zřetelně oddělených jednotlivých slov nabudeme v 2. poloverší stoupajícího důrazu *(úzkost, bolest, víra),* jednak se změní význam, totiž slova *úzkost, bolest, víra* splynou ve významovou gradaci, a to proto, že se dostanou v těsné sousedství slova téměř synonymní *(úzkost, bolest),* která v básníkově znění byla odtržena slovem *víra,* významově samostatným. Já sám bych dodal: pořádkem *úzkost, bolest, víra* změnil by se básníkův výraz významově trojčlenný ve výraz dvoučlenný. Tolik na objasnění teoretických slov úvodních.

Téma o básnickém jazyce se v současné vědecké literatuře a také i v kritice stává aktuálním, ba módním, a tak se snadno může státi, že otázky básnického jazyka budou také leckdy spíše zatemňovány než osvětlovány. Je proto třeba věnovati kritickou

---

[1]) Mukařovský sám — podle ruské školy formalistů — nazývá toto *přetváření* v uvedeném spise (str. V a j.) *deformací;* název ten není šťastný. Slova *deformovaný, deformace* mají v češtině, jak se častěji při přejímání stává, význam užší, než má franc. *déformé, déformation* a v rušt. *deformacija,* a značí již jen »znetvořený, znetvoření« (ve shodě s něm. *deform*), kdežto francouzská a ruská značí též změnu formy vůbec a teprve franc. *difformé, difformité* se rovnají významem českému *deformovaný, deformace.*

[2]) Jan Mukařovský, Rapports de la ligne phonique avec l'ordre de mots dans les vers tchèques ve Sborníku Travaux du Cercle linguistique de Prague I (Mélanges linguistiques dédiés au premier Congrès des philologues slaves), Prague 1929, str. 121—139; citované příklady v uved. článku na str. 125 n. a 138 n.

pozornost pracím o tomto tématě, zejména u nás, kde kriteria hodnocení v tomto novém odvětví jazykovědy nejsou ještě ustálena a kde by méně informovaná veřejnost mohla býti pod rouškou vědecké práce v novém odvětví matena a sváděna k divným názorům na otázky básnického jazyka anebo na takové badání vůbec. Proto i Naše řeč, zajímajíc se o jazyk literárních děl, musí si také všímati teoretických spisů o básnickém jazyce a také si jich všímala.[3])

Nedávno vyšel spis J. V. Sedláka »K problémům rytmu básnického« (v Praze 1929, str. 175), jehož mnohé části se přímo dotýkají otázek jazyka básnického.

Při rozboru tohoto spisu vycházím z jeho odpovědi na otázku, co je jazyk básnický, kteréž věnoval autor kapitolu nadepsanou »Řeč obyčejná a řeč básnická« (str. 64—71). V jejím úvodu autor vytýká filologům, »kteří se dosud zabývali víc vnější a popisnou stránkou slova« (pro autora neexistuje vůbec nikde semantika), že »neměli dosti porozumění, dosti ducha ani srdce pro řeč básníkovu. Snad vadila tu t. zv. přísná vědeckost, které byla cizí jakási hravost básnického slova, vadil však jistě nedostatek estetického vzdělání, vadila pak hlavně jednostrannost metodického zaujetí« (str. 64). Řeč básnická podle autora má »proti řeči prosté zvláštní oduševnělost, obraznost, symboličnost, etičnost, která ji mocně vyzdvihuje nad jednoznačnou pojmovost řeči dorozumívací« (str. 67). Řeč jiná než básnická, kterou Sedlák nazývá řečí »obyčejnou«, »prostou«, »obyčejnou řečí konversační«, »řečí dorozumívací«, »běžnou řečí sdělovací«, »řečí konvenční« a snad i jinak v jediné kapitole, má tedy »*pojmovou jednoznačnost*«,[4]) což autor ještě několikrát zdůrazňuje; »obyčejná řeč je logická, pojmová, básník nemyslí však v pojmech« (str. 69) a j. Tím si S. ovšem nebezpečně zúžil ponětí jazyka nebásnického vůbec (jazyka sdělovacího) na jazyk intelektuální, který, zvláště když slouží vědě a jejímu praktickému užívání, snaží se dosáhnouti pojmové jednoznačnosti; proto se ve spisovném jazyce slovník intelektualisuje (neboli racionalisuje), ale i zde jde stále jen o snahu po slovech-pojmech, která zdaleka není vždy splněna. Řeč obyčejná, prostá, třeba i řeč sdělovací vůbec, což ovšem není totéž, pojmové jednoznačnosti nemá, totiž slova nerovnají se pojmům, ba snaha po pojmové jednoznačnosti odborného jazyka spisovného cítí se jako násilí na jazyku.[5])

[3]) Srov. Naše řeč 10, 1926, 174 n. a 212 n., a 13, 1929, 34 n.

[4]) Kursiva a proložený text v citátech z knihy Sedlákovy jsou ode mne.

[5]) Na př. »vystaviti směnku« v Naší řeči 12, 1928, 193 n.; srov. v Naší řeči 3, 1919, 72 n. a j.

Důležitou složkou řeči vůbec jsou právě *emocionální* projevy jazykové, jak o tom dnes poučuje skoro každá příručka obecné linguistiky. Proto nelze viděti také ani v emotivnosti zvláštní znak básnického jazyka (str. 70); i nebásnický projev někdy je emotivní, totiž chce vzbuditi emoce v posluchači.[6])

Ani názornost a obraznost není zvláštní vlastností básnického jazyka (str. 67n. a 69 n.). Tvrdí-li autor, že »řeč básnická je zcela odlišná od běžné řeči dorozumívací,... její tvar, forma nesleduje také účinek logický, ale estetický. To hlavně vidíme na její obraznosti. Obrazností básnickou spojují se nejvzdálenější komplexy představové ve smělé metafoře a názorné zkratce, a to nejednou ve smělosti, jaké nezná a nesnese běžná řeč sdělovací« (str. 67, srov. i na str. 70), lze právem ukázati na smělost žargonu, o níž již častěji byla řeč v Naší řeči.[7])

Tato názornost, obraznost, emotivnost, symboličnost básnické řeči souvisí však podle autora s tím, že se řeč básnická vyznačuje »zvláštní náplní představovou a individuální sférou slovní«, což autor jinde nazývá »oduševnělostí«, str. 68. »Obého se jí dostává hlavně z rytmického osobitého prožívání. Básnická řeč je tedy řeč rytmicky prožívaná. Poesie je pak umění rytmicky prožité řeči« (str. 70). Přistupuje tedy ke konci kapitoly k básnické řeči jako zvláštní znak její *rytmičnost*, která má vyplývat z dřívějších kapitol »Sféra slova: slova v tvorbě básnické« a »Slovo a rytmus«.

Celkem se u Sedláka básnická řeč rovná tomu, čemu se ve starších poetikách říkalo »básnický výraz« (t. j. výraz sváteční, ozdobný, neobyčejný, osobitý, citový), připojuje k tomu jen nový znak »rytmičnost«, ovšem ve významu Sedlákově.

Mimo to Sedlák také říká v závěru, že »je řeč básnická proti řeči obyčejné především řeč *esteticky přehodnocená*« (str. 70), a na počátku »liší se tedy obojí řeč od sebe *cílem, zamířením*« (str. 65), ale toto tvrzení je v rozporu s ostatními věcmi, jež autor o básnickém jazyku říká, a ještě zajímavější je, že se snaží jinde

[6]) Srov. Vendryes, Le langage 162 n. a j. i v Naší řeči 11, 1927, 97 n. Na př. uvádím ukázky ze zápisů rozmluv běžného života z Podřipska, které mi laskavě poskytl dr. Jiří Haller. (Matka k synovi): »I seď na p....i a mlč s hubou, máš ičko buchtu, tak žer. Čovek má dost svýho myšlení, eště mi přidávej, jó? Baba zatracená, taky furt muši jen haranty plašit... Himl kluku, nebo tě seknu s tim hrncem, že ti palici rozbiju!...«

[7]) Srov. v Naší řeči 8, 1924, 58 n., a 11., 1927, 182 n. Na př. uvádím z uvedených zápisů Hallerových (z řečí mladých dělníků): »Měl říc (o psu), že je to moc dobrej hlídač; von furt spí a nikomu nic nedělá. — Pěkně děkujem. Zatim prosim, až se potkáme, tak to propijem. — Vono se řekne semenec, ale zobat ho z flašky...«

vyvracet názory té školy, od které— neuváděje jí — toto mínění i s terminologií (zamíření) přejal. Srov.: »Pokládám toto mínění (t. zv. formalistů ruských i jejich následovníků) se svého hlediska za pochybené, a to hlavně z těchto důvodů. Žádná tvorba nemůže, nechce a nesmí býti deformativní, nemá-li ztratit svůj nutný rys spontánnosti a nemá-li v ní nabýt převahy stránka volného úsilí« (str. 67), ale dále na téže str. 67 sám tvrdí: »Řekli jsme, že řeč básníkova je určována úmyslem tvůrcovým. Tento úmysl a účel může býti různý podle osobnosti umělcovy a podle intensity jeho prožitku« (jak srovnává autor požadovanou »spontánnost« s »úmyslem tvůrcovým« a odděluje »úmysl a účel« od volního jevu?), a dále na str. 68: »proto se říká, že básník řeč tvoří a přetváří« (slovu »přetvářeti« se rovná v terminologii ruských formalistů »deformovat«). Je tedy velmi těžko říci, zda autor stanovisko ruské školy formalistů zamítá či — nepřiznávaje se k tomu — přijímá; ale v jeho teorii, pokud jí vůbec lze ze spisu rozuměti, není pro toto stanovisko místa.[8])

Tím nejsou ještě všechna tvrzení a poznatky této kapitoly vyčerpány. Upozorňuji jen ještě na tyto: »Jazyk básnický je mi *vyšší básnický* útvar řeči« (str. 67) nebo »Je pravda, že jazyk některých básníků bývá *zcela individuální osamělý výtvor*« (jak mu pak vůbec někdo porozumí?).[9])

Vraťme se k uvedeným již kapitolám »S f é r a s l o v a; s l o v o v t v o r b ě b á s n i c k é« a »S l o v o a r y t m u s«. Co vykládá autor v první kapitole o sféře slova, týká se vůbec řeči se stanoviska mluvícího individua a významových otázek slova. Autor sám se domnívá, že mluví o představách, užívá však slova »*představa*« zde i později velmi nejasně. Srov. na př.: »Představa, jak jí tedy rozumím, neznamená ani jen logický, pojmový obsah spojený se slovem až do konvenční ztrnulosti a určitosti, jedno-

---

[8]) Překvapuje, že Sedlák neuvádí nikde jiného zástupce této školy kromě Jakobsona, píšícího u nás; teoretik básnického jazyka může s ní nesouhlasit, ale nemůže jí nedbat, zvláště když na druhé straně cituje tolik i zcela podřadných autorů německých. Podobně významného francouzského teoretika o rytmických otázkách, Verriera, cituje jen podle Mukařovského (str. 128).

[9]) Také bych velmi rád rozluštil skutečný význam slov »názornost« a »plastičnost« u autora a zvláště jejich vzájemný vztah, jde-li o paralelní znaky řeči básnické či o synonyma. Srov.: »... mluvívá se i o t. zv. názornosti, plastičnosti nebo i oživenosti řeči«, a dále »Názornost řeči básnické nevyplývá z jejích vnějších hodnot, není to názornost vnější, výtvarná, nýbrž názornost niterná, plynoucí z básníkova prožití, hlavně z jeho rytmického prožitku. Tato vnitřní názornost je vlastně t. zv. plastičnost. Názornost i plastičnost vyplývají z charakteru tvůrčí metody, z tvůrcova nazírání, prožívání a vidění světa. A tak mi opět souvisí s potřebou rytmickou, s rytmem« (str. 69).

značnosti, nýbrž rozumím jí i všechny individuální příměsky plynoucí jak z citové osobní sféry, tak i ze sféry širší dobové« (str. 47), což je opravdu psychologické novum. Nebo ještě zajímavější poměr různých druhů představ na str. 48: *Věda* žádá představy zcela *konkrétní, poesie* velmi ráda se vyhýbá *konkretním* a jednojazyčným *představám*« a dále: »*Vědec* žije v *abstrakcích, básník v názorných osobitých představách*«; zde autor vyvrací sám sebe, anebo spletl elementární pojmy odborné.

V kapitole následující »Slovo a rytmus« chce autor dokázati, že »slovo je rytmicky určováno svým okolím a celkem, do něhož je začleněno« (str. 36); místo toho dokazuje jen, že význam slova je určován kontextem, což je známou pravdou semantiky.[10]) Srov. na str. 36: »Řeknu-li: *byl den,* není to snad úplně bez rytmu, ale jaký je rozdíl, napíši-li: *byl vlahý den.* Slovo *den* dostane zcela jiný způsob přednesu, jeho všecky hlásky, jako by náhle byly zality jakousi vlahostí. ... Jde tu o jemné kvality estetické. Že je to epiteton, jež tak často dodává slovu jeho zabarvení, zvláštní náladový, citový a tak rytmický ráz, toho důkazem je, změníme-li hořejší větu *byl vlahý den* na *byl drsný den.* Kdo dovede dobře čísti, cítiti a prožívati, ten naráz pozná, že slovo *den* z n í tu zcela jinak než v případě předešlém. Souhlásky jeho poněkud zdrsní (!), mají cosi ostrého a tvrdého v sobě. Z toho plyne, že slovo je rytmicky určováno svým okolím a celkem, do něhož je začleněno« (str. 36). A tak v této kapitole, třebaže slova rytmus, rytmický se v ní stále vracejí, nedovídáme se o podstatě rytmu ničeho — přistupuje vždy rytmus jako deus ex machina — a také ničeho o poměru rytmu a básnické řeči, třebaže by bylo vděčným, ale nesnadným úkolem teoretika básnického jazyka ukázati, jak rytmus může velmi účinně působiti na významový kontext, srov. Tynjanov, Problema stichotvornogo jazyka (1924), str. 40 n., 75 n. a j.

Vlastní výklad *o rytmu* je až v kapitolách »P r o ž í v á n í r y t m u« a R y t m u s v p o c h o d u t v ů r č í m«. »K rytmickému prožívání není třeba zvuku, zvukové formy« (str. 51), »rytmus ve své podstatě může a skutečně musí býti jen prožívání«, »rytmické prožívání je estetické prožívání, rytmus je tedy estetickou pravdou, skutečností jako prožitek« (str. 52). S. odkazuje tedy rytmus do psychické oblasti tvoření básníkova, a proto není úkolem našeho článku zkoumati podrobně jeho »nový názor na rytmus« (7). Jen tolik chci poznamenati, že Sedlákovo ponětí

[10]) Srv. jen na př. u nás výklad Oberpfalcrův »Hlavní problémy semantiky« v Listech filol. 54 (1927), 229.

rytmu je v jeho knize značně matné. Srov. kromě uvedených míst ještě na str. 56: »z toho opět můžeme usuzovat, že rytmické prožívání je zvlnění po nárazu«, na str. 59 »samo jádro díla, sám *prazážitek básníkův, rytmicky rozechvělý,* z něhož dílo vyrůstá a dostává svůj rytmus. Rytmus nutno hledati už v početí básně, nikoli dodatečně v její formě. Základní rytmus je základní naladění a rozechvění«. S. dochází pak k důsledkům: »Zvuk tedy může býti rytmicky prožíván, ale není ho zapotřebí snad naprosto k prožívání rytmu« ... »Visuální dojem tu úplně postačí k rozvíření představ a požitku« (str. 92/92). O verších Seifertových, citovaných na str. 105, tvrdí S.: »Obraz i s rýmem působí tu velmi rytmicky«, pak dokonce píše na str.129: »Píchá-li mne někdo stále, vytrvale a pravidelně jehlou, jistě nebudu myslet na rytmické prožívání, avšak mohu si zcela dobře takové píchání vystupňovati v představách jako mučivou trýzeň, mohu i tak rytmicky prožívati docela mohutně a živě«.

Není sice nutno vždy předem definovati ve vědecké práci pojmy — autor se také definice zříká (str. 7) —, ale je třeba, aby autor alespoň určil *ponětí názvu,* k tomu nově a nezvykle užívaného, pro sebe i pro čtenáře, aby se nemuseli namáhavě v knize píditi po tom, co vlastně autor tím slovem nazývá.

Ale autor i jinde a často zatěžuje svou knihu tím, že užívá odborných názvů způsobem zcela nezvyklým. Ukázal jsem již, jak nezvykle užívá slova představa, jak »představy konkretní« se mu rovnají »abstrakcím«, jinde na str. 53 podle jeho terminologie je »obraz krajiny ve vodě« »ilusí«, »odrazem přímého vjemu«, a není »skutečností«, na str. 34 a 35 jsou synonymy slova »praktický« a »objektivní« a pod.[11])

S podobnými nejasnostmi setkáváme se i v kapitole o »Melodii a hudebnosti«. Na začátku se mluví o »vnitřní melodii

[11]) Na str. 64 autor sice přiznává, že »kritikové (potřebují) vzdělání *jazykového;* podle smyslu se zdá, že autor chtěl říci »jazykovědného«, ale jsem na rozpacích, není-li v tom přiznání vlastní slabosti, které bychom mohli podepříti i velmi zajímavými objevy v jeho stavbě vět. Srov. na str. 26: »Hudebník tvořící na verše básníkovy prožívá a tvoří v tónech a jejich útvarech, básník vyjadřující rytmický požitek hudebního umělce tvoří a prožívá ve slovech. U obou však jde vždy v základě o prožitek rytmický v jiném výraze. *Dokud se neodpoutá, reprodukuje jenom, teprve potom produkuje nový rytmus*«, na str. 31: »epigon toť prožívání vzoru v menší intensitě« a j. Častý je tento typ: »*Nestačí* jen činnost smyslová a rozumová, soudná, *nýbrž* daleko více prožívání niterné, prožívání citem a srdcem.« »Zákony pro řeč *nemohou stanoviti* jenom linguisté, filologové, kteří se dosud zabývali víc vnější a popisnou stránkou slova, *ale i* estetikové, kteří hodnotí řeč jako tvar a výraz umělecký« (str. 64) a pod.

nejednou různě chápané« (106), ale v dalším kontextu se nedovídáme o melodii ničeho, než že »melodie jako rytmus souvisí s osobností básníkovou. Je to jeho jakési vnitřní tajemství, je subtilní, křehká a není ji možno plně vyjádřit a procítit jen ve znacích. Je jistě součástí básníkova prožitku při tvoření, souvisí velice těsně s rytmem (str. 107), a na str. 110 je výsledkem Sedlákovo tvrzení »melodičnost a hudebnost vnitřní — tak jí hlavně rozumím ve skutečné poesii — má vždy velmi blízko rytmu. Melodičnost a hudebnost vnější, rozumíme-li jí určitou lahodu zvuků — neznamená ještě rytmické prožívání a rytmickou kvalitu«, při čemž se nedozvíme, co ta vnitřní »nejednou různě chápaná« melodie je (slov melodie a melodičnost užívá S. střídavě). Ani hudebnost a melodie není přesně rozlišena, a to ani v textu, ani v uspořádání.

Jazykových otázek týká se ještě kapitola »Zvukové prostředky básnické« a poslední kapitola »Přízvuk a rytmus«.

Zvukovými prostředky básnickými rozumí autor jednotlivé hlásky a rýmy. Zamítá symboliku hlásek samotných a varuje před obecnými závěry poznámkou »*hlásky* ty mají někdy jen účel *visuální*, v některých řečech se dokonce jinak čtou nebo i *nečtou* více« (str. 99), dávaje patrně slovu hláska opět nový význam.[12]) Podle Sedláka mají jednotlivé hlásky básnické řeči symboliku náladovou: »Má tedy (hláska) svůj obsah, svou sféru a svou působivost« (101), »táž hláska může býti naplněna zcela jiným obsahem« (100). Na př. ve verších Tomanových:

Tvůj prsten zlatý, plaz jedovatý,
v mé srdce vkousnut pije a pije,
kdos pod zemí hnije
pro jeden drobný prstýnek zlatý.

»*Protikladnou* spojitost prstýnku a plazu . . . činí naléhavější několik *ý* a *í*, jež se v básni opakují«. »Zvukomalebné prostředky . . . mají zdůraznit myšlenku, představu a zprostředkovat naléhavěji prožitek básníkův, mají tedy míti v sobě i chvění rytmu básníkova«.

Ze závěrečné kapitoly uvádím pro poučení čtenáře o názorech autorových na přízvuk a jeho poměr k rytmu jen toto: »Pří-

---

[12]) Toto místo, není-li zde hláska totéž, co u obyčejných filologů se nazývá písmenem, upomíná svou záhadností na jiné místo, podobně záhadné na str. 111: jak se mohl opájet *hudbou neznámé řeči* (angličiny) čtenář Byrona v originále, který neznal slova anglicky (jak asi složitý anglický pravopis četl?).

zvuk sám o sobě je pojem široký, má několik oblastí, kde se různě utváří, má plno znaků a vlastnosti, jimiž všemi se tu nemohu zabývati« (toho ovšem musí bohemista velmi litovat, poněvadž by se o českém přízvuku dozvěděl věcí, o nichž neměl tušení). Náhradou je alespoň z části brzo následující výklad: »Čtu-li na př. v básnickém textu jediný výkřik místo celé věty: *Spoušť*, slovo vyslovené ostrým výdechem, s udivením a úlekem, má jistě toto slovo svůj zvláštní charakteristický přízvuk, v němž přímo se uplatňuje ostrá sykavka, která jako by se rozlila i do ostatních hlásek, a uplatňuje se tu i zvláštní přízvukový odstín dvojhlásky *ou*, v které jako by se ozývalo houknutí střelné rány, zkrátka vynořuje se při tomto slově plno představ, které mohou — pojí-li se k nim určité prožitky — i rytmicky působiti«; z něho čtenář poznává, že slovo přízvuk může míti skoro tak rozsáhlý význam jako slovo rytmus. Pramálo nového poučení najde však linguista v jiném příkladě: »Napíši-li vedle sebe slova: Což, kdyby, tak, jednou, mají jistě každé svůj gramatický přízvuk, ale zcela jiného odstínu přízvukového se jim dostane ve známém verši Bezručovy básně Kovkop: *Což kdyby tak jednou prokletým kahanem do štoly mrštil . . .*«, poněvadž si pomyslí: napíši-li ta slova, nemají přízvuk žádný, a vyslovím-li je jako jednotlivá slova vedle sebe, budou míti vždy jiný přízvuk než kdykoliv v řeči souvislé, i když nebude projevem básnickým.

Ve výkladu o kvantitě mylně zevšeobecňuje S. emocionální význam kvantity, domnívaje se, že, je-li v jednom jazyce, musí býti i v druhém; dovolává se k tomu pramene, který tvrdí právě opak. Srov. Sedlákovo místo: »Někteří badatelé upírali náladě vliv na změnu kvantity. Tak na př. Košutić. Naproti tomu Jakobson ukazuje, že v ruštině nastávají úplné změny kvantity podle nálady«. K tomu v poznámce Jakobson, Základy čes. verše, str. 49. Tam však čteme: »Naopak (na rozdíl od srbštiny) ruské kvantitativní poměry, jsouce faktem mimogramatickým, se v emocionální řeči lehce přetvořují, při čemž se se změnou kvantity přízvučné samohlásky mění i její intonace. Tak na př. Košutić konstatuje: Nezávisle na tom, v jaké náladě je Srb, zda v dobré či ne, je-li chladný, vzrušen nebo rozhněván, zdůrazňuje-li slovo či ne, vždy řekne: *nogu* (s krátkým *o*), *ruku* (s prvním *u* dlouhým), nikoli pak *nogu* (s dlouhým *o*), *ruku* (s krátkým *u*) . . .,[13]) t. j. duševní nálada a tempo řeči nemají vlivu na změnu kvantity přízvučné samohlásky a nemohou vyvolat (!) ani záměnu sestupného přízvuku vzestupným ani záměnu opačnou. Ale v ruštině,

[13]) Z důvodů typografických takto opisuji.

když mluvčí je dobře naložen (!), laská se nebo lichotí, když se dobrácky diví . . ., tu může nejenom přejít polodlouhý vzestupný přízvuk v dlouhý, ale i na místo krátkosti jak vzestupné, tak sestupné může nastoupit vzestupná délka« atd. — neboli Jakobson se dovolává i pro ruštinu právě Košutiće a pro srbštinu s ním ovšem rovněž souhlasí. — Nepřekvapí nás pak, když Sedlák soudí na tomto místě a již dříve na str. 149, že nálada (ethos) působí v češtině (bez omezení) změny v kvantitě, a spojuje to beze všeho s tvrzením a významotvorné hodnotě české kvantity, dovolávaje se k tomu opět Jakobsona, ač právě významotvorná hodnota kvantity omezuje možnost, v emocionální řeči prodloužit slabiku krátkou nebo naopak, jak ukazuje právě Jakobson v Zákl. st. 44, uváděje dokonce v poznámce jen z kliniky Heverochovy patologický příklad na expresivní prodlužování krátkých samohlásek.

Poněkud šíře jsem se zdržel u tohoto příkladu, aby bylo jasné, jak Sedlák nakládá se svými *prameny;* uvedu alespoň ještě jeden příklad. Na str. 82 tvrdí: »Mukařovský v obšírnější úvaze o českém volném verši soudí o jeho rytmu, že zůstane nejisto, shoduje-li se s rytmem veršů pravidelným či s rytmem prózy (tak zvané rytmické)«, ač celá studie Mukařovského dokazuje právě opak; citát je sice správný, ale úplně špatně vytržen v kontextu, který zní: »I naše studie určuje si za cíl tento důkaz (totiž, že volný verš se liší od prózy). Nastává nyní otázka, jakou metodou lze cíle toho dosáhnouti. Kdyby šlo jen o to, zjistit, jaký je rytmus volného verše, stačilo by abstrahovat jej z básní volným veršem psaných. V našem případě není však tato metoda vhodná. I kdyby se nám totiž podařilo vyhledati základní rytmický princip volného verše, zůstane přes to nejisto . . . (jako výše). Toto dilemma bylo by nutno dodatečně rozřešiti« (Časopis Národního musea 1925, str. 97).

Jistě již nemohu čtenáře dále zdržovat výklady o názorech a metodách Sedlákových. Vysvítá i z těchto stručných poznámek, že jazykové základy i výsledky jeho práce jsou více než vratké. A na těchto poznatcích jazykovědných a pak psychologických chce opírat své tese estetické. Do rozboru jeho výkladů psychologických se zde pouštět nemohu: odkazuji však čtenáře na citované úryvky o představách, o ilusi a upozorňuji jen na jednu věc z psychologie řeči. Sedlák si neuvědomil, že se slovem je spojena představa akustická, a rovněž, že rytmus a melodie může existovati beze zvuku jako představa akusticko-motorická.[14]) Jen tak mohl dojíti k takovým »důkazům«, jako na

[14]) Van Ginneken, Principes de linguistique psychologique, 1907, v kap. 1.; L. Delacroix, Le langage et la pensée, Paris 1924, 361 n.

př. na str. 92/93: »Zvuk tedy může býti rytmicky prožíván, ale není ho zapotřebí snad naprosto k prožívání rytmu. K takovému prožívání rytmu není potřebí ani hlasu, neboť ani hlas rytmu netvoří... Mohutné verše čteme často až se zatajeným dechem, jak zní obvyklý obrat až konvenční, ale něco na něm je zajímavého, že mohutné básně k prožívání rytmickému ani nějakého šepotu nepotřebují, ani hlasového doprovodu vůbec. Nemyslel jsem nikdy na tento pološeptmý hlas při čtení veršů a neslyšel jsem ho také u jiných«, a j. Jen tak bychom ještě dovedli pochopit, že tak násilně vykládá projevy básníků samých, na př. projev Vrbův (str. 56): »ještě před momentem volním, než se dostavila slova, měl (jsem) dojem slyšené melodie a rytmu«; Sedlák dodává: »ovšem toto slyšení rytmu nesmí se bráti doslova, je to rytmické cítění a prožívání v představách ještě před skutečným zvukem« a podobně i projevy jiné, zvláště Durychův (na str. 57).

Jen hudebníky upozorňuji alespoň na jedno místo z důkazu o rozdílu mezi rytmem hudebním a slovním (slovesným): »Takový výtvor (t. j. zhudebněná píseň) působí jen tehdy jednotně a znásobenou rytmickou mohutností, když opravdu obojí *rytmus* do sebe vhodně zapadá, když je vzájemně úměrný, jinak *potlačuje jeden druhý. A potom se mluví o cennějším textu a méně cenné hudbě nebo naopak.* Víme, že právě *hudební rytmus často dopomohl k slávě a rozšíření i textům zcela nepatrné básnické ceny, tehdy rytmus hudební zcela potlačil rytmus slovesný*« (str. 27).

Svou ústřední tesi, své ponětí rytmu Sedlák nedokazuje; je o ní přesvědčen, jak častěji opakuje (na př. na str. 34: »*Jsem přesvědčen,* že básníkovi slovo žije jako představa ještě nevyslovená, tedy bez zvukové své formy«; na str. 51: »*jsme přesvědčeni,* že prožívání rytmu souvisí už také s prožíváním a produkováním představ i s celým jejich obsahem, souvisí tedy s celou naší zkušeností, s našimi zážitky«) a později v práci »nemusí už opakovat«; »nemusím snad důkladněji potírat názor, že rytmický účinek verše je možný jen akusticko-motoricky« (str. 102).

Mohl by někdo namítat, že tedy Sedlák nechtěl psát práci vědeckou, nýbrž že chtěl jen projeviti své přesvědčení; na to ovšem právo má, ale i pak chtěl asi přesvědčiti také jiné a nevím, zda nejlepším prostředkem k tomu je zmásti co nejvíce čtenáře, zkomolit poznatky příbuzných oborů i cizí citovaná svědectví[15]) a

---

15) Při tom někdy snižuje výsledky cizí práce a cizího přemýšlení alespoň stilistickou degradací jako na př.: »Jinak je to, co o této otázce (o rozdílu mezi hudebností a melodií) napsal Zich, u nás nejsoustavnější a nejlepší« (str. 112), nebo »Zich si definuje rytmus básně především jako kvalitu mravní« (str. 15) a pod.

tvrditi čtenáři jako ultima ratio, že věc pozná, jen »kdo dovede dobře čísti, cítiti a prožívati« (str. 36) a pod., obraty, které připomínají Andersenovu pohádku o císařových šatech.

Ale Sedlák chtěl psáti v ě d e c k o u knihu, jak je viděti již z titulního listu; pak neměl zapomínati, že vědecké badání má také své zákony a metody, s nimiž nelze zacházeti tak neodpovědně, jak činí, a jichž nelze zcela negovat. Mezi ně patří pojmová jednoznačnost vědeckých termínů, kterou sice Sedlák přisuzuje i obyčejné prosté řeči, ale od které si pro svou vědeckou práci dal naprostou dispens.

Proto jsem napsal tyto poznámky, aby kniha Sedlákova nedeskreditovala u čtenářů vážné badání z oboru básnického jazyka.

Pišme zřetelně!

(Obrázek z patologie spisovného jazyka.)

Napsali jsme »pišme«, ne »mluvme«; smysl pro rozumnou řeč v nás totiž ještě nevymřel tou měrou, abychom se v živém hovoru aspoň zpravidla nevyjadřovali zřetelně. Ovšem, nemluvíme-li v nějakém shromáždění nebo při nějaké příležitosti, která podle našich dnešních názorů vyžaduje, abychom se vyjadřovali co možná vznešeně; tu dovedeme vytvořiti třebas i mluvnický tvar, podle jakého bychom jinak usoudili, že člověk, který ho užil, ani není Čech. Když se před lety kladl základní kámen k Žižkovu pomníku na hoře po něm pojmenované, slyšeli jsme z úst řečníků několikrát, čím jsme povinni »bratru Janu *Žižku*« (však jsme to tenkrát na památku zaznamenali i v Naší řeči), a nedávno se nás ptal jeden z našich čtenářů, je-li možný tvar 3. p. »panu *kolegu*« místo »*panu kolegovi*«. Ale jde nám dnes o jinou věc, které jsme se již dříve také dotkli; ovšem marně, jako tolika věcí jiných.

Co češtinu známe, má u komparativu jméno předmětu, který srovnáváme s jiným, buď tvar genitivní, nebo se připojuje (obyčejně v nominativě) se spojkou *než, nežli* (pomlčujeme zde o řidších pádech předložkových, z nichž se nejspíš setkáme s akusativem s předl. *nad,* na př. »ovoce sladší nad med«). Srv. na př. Gebauer, Přír. ml., § 440, Hist. ml. 4, § 190, Gebauer-Ertl, vyd. 9., § 678. Tedy na př. »lhář je horší zloděje« nebo »než (nežli) zloděj«. Vlastně bychom měli napsati, že dnešní živý jazyk z těchto obou

způsobů užívá jen způsobu druhého; nenutíme-li se do slohu vznešenějšího, neřekneme »lhář je horší zloděje«, nýbrž »než (nežli) zloděj«.[1]) Oba ty způsoby jsou prastaré, starší než nejstarší památky našeho jazyka; spojka *než* má obdobu v círk.-slov. *neže, neželi, neli, negli* a podobných slovech jiných slovanských jazyků, genitiv srovnávaného předmětu (původně ablativ) pochází z dob prajazykových, ale dnešní náš spisovný jazyk si vede tak, jako by věty s *než (nežli)* u komparativu byly chybné. A přece se marně ohlížíme po nějakém cizím vzoru, podle kterého by naše *než (nežli)* bylo vzniklo. Lat. *quam* (vedle pouhého ablativu) nebo něm. *als* se objevuje u komparativu stejným způsobem jako naše *než (nežli),* ale základ slovanských spojek (č. *než* atd.) je jiný: vězí v nich částice záporná *ne* (věta jako »lhář je horší než zloděj« znamenala původně »lhář je horší, ne zloděj«), a takový způsob vyjadřovací nalézáme kromě jazyků slovanských na př. v jazyce staroindickém a v jazycích baltských, o nichž přece je nesnadno se domnívati, že by v této věci byly vzorem jazykům slovanským.[2])

Přirozený postup spisovného jazyka by byl, kdyby dal výhost způsobu, kterého se živý jazyk vzdal, a užíval způsobu, jehož jediného užívá jazyk živý, tedy větného tvaru »lhář je horší než zloděj«. Náš spisovný jazyk rád volívá cestu jinou: volívá způsob neobvyklý v jazyce živém právě proto, že je v něm neobvyklý, a tak se stalo i ve větách s komparativem. Ale tato volba neměla by aspoň vésti k větným tvarům, kde způsob v jazyce živém neobvyklý a již tím čtenáři prostému méně srozumitelný ještě jinými okolnostmi plodí věty, k jichž luštění i dobrý filolog musí napnouti všecky síly a všechen důvtip. Uvedeme aspoň několik takových skvostů našeho slohového umění.

V Nár. pol. jsme čtli 25. září 1929 o boji dvou cikánských tlup. »Bitva mezi oběma stranami zuřila déle půl hodiny«. Zde by

---

[1]) Pouhý genitiv se v živém jazyce zachoval vlastně jen v dokladu, jehož původního smyslu si ani již nejsme vědomi. Říkáme s připouštěcím významem na př. »nechci ho, kdyby byl sebe krásnější« a pod.; *sebe krásnější* znamená podle původu podobných rčení vlastně »krásnější, než sám sebou jest«. Dvě věci jsou v dějinách tohoto způsobu vyjadřování podivné: že j j z doby starší skoro neznáme, a že je dnes zvykem psáti obě slova dohromady *(sebekrásnější).* První zvláštnost bychom si vyložili asi tak, že takové výrazy původně měly příchuť poněkud vulgární, a výrazům takového způsobu se starší písemnictví vyhýbalo; spojování obou slov v jedno je prostě módou.

[2]) Vedle *ne* (v č. *než* atd.) nalézáme také *ni* (pol. *niže, niž*). I po takovém *ni* nalézáme stopu v stč. řídkých větách, o kterých se zmiňuje Gebauer v Hist. ml. 4, 207 n., na př. »(modlitba) má věčsie dóstojenstvie než póst ani almužna« (podle pův. významu spojek *než* a *ani* »modlitba má větší důstojenství, ne půst, ani almužna«).

asi i Čech z doby květu jazyka staročeského byl užil spojky *než* již proto, že srovnávaný pojem je příslovečné určení časového trvání vyjádřené výrazem složitým; byl by dovedl říci na př., že něco trvalo déle roku, ale zde by se asi byl vyjádřil stejně jako jeho krajan dnešní: »bitva zuřila (snad by byl užil slovesa jiného) déle než půl hodiny«. Stejného rázu je jiný doklad z téhož časopisu (30. října 1929), v němž se vypravuje, jak v Naardenu byl položen první věnec naší vlády »na kamennou desku, pod níž již déle čtvrt století dřímá svůj věčný sen« Jan Amos Komenský.

Ve večerníku Nár. l. byl 19. září 1928 článeček o zápase mezi vzducholodí Graf Zeppelin a aeroplány; jeho titul byl »Před novým zápasem ‚lehčího' proti ‚těžšímu vzduchu'«. Laskavý čtenář, chce-li tomu rozuměti, musí si uvědomiti předně, že ‚lehčí, těžší vzduchu' je překlad něm. výrazu ‚leichter, schwerer als die Luft', za druhé, že ‚lehčímu, těžšímu vzduchu' není 3. p. výrazů ‚lehčí, těžší vzduch', nýbrž že jde o letadla lehčí, těžší než vzduch.

Pěkný slohový rebus napsal JUDr. V. Čelanský do 14. č. Pražského illustrovaného (tak, dvě *l*, ne tři) zpravodaje r. 1929: »Pravda jest, že případů, kdy se v barech zabavil skutečný kokain, bylo méně zakročení u zhýralých jedinců«. Prostý Čech by napsal »případů . . . méně, než zakročení . . .«, ale to by nebyla správná dnešní spisovná čeština.

Perlu nad jiné krásnou jsme vylovili ve Večeru 20. pros. 1929 (z článku »Která země jest nejbohatší na krásné ženy?«). Dočtli jsme se tam, že p. Dalmont »považuje Vídeňačku hezčí Pařížanky«. Abychom čtenáře dlouho netrápili, přeložíme mu to do češtiny nespisovné, která bohužel ještě stále se nevzdala vazby *považovati za něco* ani slůvka *než:* »pan Dalmont považuje Vídeňačku za hezčí než Pařížanku«.

POSUDKY A ZPRÁVY.

Erich Maria Remarque, *Na západní frontě klid.* Z němčiny přeložil Boh. Mathesius. V Praze 1929, nákladem »Melantrichu«. Stran 228, za Kč 22.—.

Tato kniha podává úžasný obraz války. Vede čtenáře do kasáren, kde se koná tvrdý výcvik nováčků; potom na bojišti ukazuje život vojáků v zákopech za normální posiční války i za nejprudšího běsnění bubnové palby a neustálého střídání útoků a protiútoků; z fronty přicházejí vojáci na zotavenou do stanic v etapním pásmu, kde také těžce ranění druhové v lazaretech

umírají. Cesta vojákova domů na dovolenou dává autorovi podnět k vylíčení průměrné německé společnosti za války a k pohledu do zajateckého tábora. Po návratu na frontu následují nové hrůzy bojů, až zranění přenáší děj do nemocnice; zde je názorně viděti, jaké nesmírné bolesti válka mužům způsobila, jaké proudy lidské krve byly prolity. Ale tato veliká tragedie lidstva trvala dlouho. Se zahojenými ranami musili vojáci zase do zákopů. Tam bylo den ze dne smutněji. Starých kamarádů stále ubývalo, boje byly pro Němce beznadějné. Před samým koncem války, v říjnu 1918, padl hlavní hrdina knihy Pavel Bäumer, v den, kdy generální štáb hlásil, že na západní frontě je klid...

To je děj knihy v nejhrubších obrysech. Z bohatého obsahu ještě bych rád upozornil na několik podrobností. Bäumer se dal na vojnu dobrovolně, v osmnácti letech, stejně jako všichni ostatní jeho spolužáci. V kasárnách byli »připravováni na hrdinství jako koně v cirkuse«. Na bojišti trvala dělostřelecká příprava větších akcí zpravidla celé dni a noci. Tyto hrozné hodiny nepřetržitých explosí přímo drásaly lidské nervy. Po nich docházelo teprve k útokům pěchoty: »Nebojujeme, bráníme se před zničením. Neházíme granáty proti lidem, — co o nich v tomto okamžiku víme? — tam, hle! žene se za námi s rukama a přílbami smrt, můžeme se jí po prvé za tři dny podívat do obličeje, můžeme se jí po prvé za tři dny bránit, máme šílený vztek, neležíme už bezmocně a vyčkávavě na popravišti, můžeme ničit a zabíjet, abychom se zachránili, abychom se zachránili a pomstili« (str. 94). V těchto slovech je pronikavě vystižena podstata t. zv. hrdinství v moderní válce. Z událostí na frontě se nezapomenutelně vrývá v paměť, jak Bäumer ubodal v sebeobraně dýkou francouzské vojáka za ranního šera a musil pak viděti jeho pozvolné umírání až do tří hodin odpoledne, protože se nemohl hnouti z granátového trychtýře. Hlubokému dojmu se čtenář neubrání při líčení dělostřeleckého přepadu, za něhož se vojáci musili krýti na hřbitově, kde jejich pohřbení druhové »byli ještě jednou zabiti; ale každý, jenž byl roztrhán, zachránil jednoho z nás«. A do mysli se bolestně zařezává strašlivé řičení raněných koní.

Než Remarquovi nešlo jen o vypsání války v celé její fatálnosti. V knize jsou scény prodchnuté citem takového přátelství, jaké se v obyčejném životě mezi dospělými ani nevyskytá. Společné nebezpečí a strádání sdružuje v bratrství lidi bez rozdílu stavu a věku. Devatenáctiletí studenti Bäumer, Kropp, Müller a Leer mají za své nejlepší kamarády zámečníka Tjadena, sedláka Deteringa, kopáče rašeliny Westhusa a čtyřicátníka Katczinského. Bäumer nese raněného Katczinského se svrchovaným napětím

svých sil na obvaziště, ale cestou je Kat zabit granátovou střepinkou, která mu prorazila hlavu. Když si to Bäumer uvědomí, svět se s ním zatočí. »Je to veliké bratrství, jakýsi odlesk kamarádství z lidových písní, pocitu solidarity trestanecké a zoufalého soužití k smrti odsouzených . . .« — V tklivém setkání s maminkou na dovolené je symbolisováno veliké utrpení matek, které měly syny na frontách. Množství měkkého soucitu je v pohledech do života zajatých Rusů. »Kolik bídy se umí dívat z takových dvou malinkých otvorů, které bys přikryl palcem: z očí!« »Žebrají měkkými, tichými basy, které jsou jako teplé peci a rodné jizby.«

Podle úvodních slov vydává kniha svědectví o generaci, »která byla válkou rozbita, i když unikla jejím granátům«. Co z nás bude po válce?, tak se opět a opět ptají mladí lidé Remarquovi. Bäumer sedí o dovolené v pokoji, kde kdysi studoval, a čeká, že jej dřívější život k sobě zavolá. Obrací listy v milých kdysi knihách, ale marně. »Slova, slova, slova — nedolétají až ke mně. Pomalu stavím knihy opět na jejich místa. Po všem«. — Bäumer je Remarque sám. Jako osmnáctiletý šel na vojnu přímo ze školy, sloužil na západní frontě jako prostý voják a byl tam vážně raněn. Po návratu z války byl nejprve učitelem na malé vsi a pak rychle měnil svá zaměstnání; byl účetním, korespondentem a redaktorem odborných listů. Jest tedy jeho vlastní život svědectvím, jak těžce zasáhla válka mladou generaci. V roce 1928 napsal Remarque za šest neděl knihu o tom, co ve válce prožíval. Teprve po půl roce na naléhání přátel nabídl rukopis nakladateli.

Jeho dílo mělo u čtenářů neobyčejný úspěch. V Německu bylo za tři měsíce prodáno půl milionu výtisků. Brzy však byla o něm vedena živá diskuse. Odpor se ozval v kruzích reakčních, kterým vadí, že Remerque svým spisem plní, co sliboval Bäumer v jámě ve Flandrech Francouzovi jeho rukou zabitému: »Dostanu-li se odtud, kamaráde, chci bojovat proti tomu, co nás oba rozbilo: tobě život — a mně —? Taky život. Slibuji ti to, kamaráde. Nesmí se to už nikdy stát.« — Počátkem září 1929 vyšel český překlad. Jeho prvních 10.000 exemplářů bylo rozebráno v několika dnech; nová vydání, každé o 10.000 výtiscích, následují rychle za sebou. V anketě Lidových novin »Kterou nejzajímavější knihu jste četl?«, uspořádané koncem října, měl Remarque velikou převahu u čtenářů ze všech společenských vrstev. Není tedy divu, že se i Naše řeč zajímá o jazyk spisu tolik rozšířeného.

Remarque píše slohem prostým a jasným. B. Mathesius se zpravidla drží originálu, jen zřídka se rozhoduje pro volnější tlumočení. Lze souhlasiti, když píše, že vojáci sedí vedle sebe na latrině *jako slepice na bidýlku* (14; wie in der Eisenbahn), ale

Remarquovo přirovnání, že se malí lidé změní, když se stanou na vojně představenými, »als ob sie Beton gefressen hälten«, sotva bychom překládali *jako by se blínu napili* (41). Kdo se napije blínu, toho bolí hlava, má závrať, je ospalý a třeští, ale nic z toho se sem nehodí. Pruskou parolu »Auge auf, Finger lang!« překladatel dobře vystihl svým *Oči v hrsti, dlouhé prsty!* (36), avšak prostomyslnému konstatování Katovu, když se mu po fazolích přihodí něco, co pokládá za málo společenské, »Jedes Böhnchen gibt ein Tönchen« v českém překladě *Každý bobeček dá jeden tóneček* čtenář hned nerozumí. Nepřeložitelné jest označení Francouzů v ústech německých vlastenců »Franzmann« (nejdřív musíte nasekat *Francouzkům* 134); podobně v parodii na školní zkoušení: »Říká se: Wir Deutsche..., či wir Deutschen...?« (M. překládá v obou členech otázky *my Němci,* ač mohl snad po druhé užíti dvojtvaru ‚Němcové'; str. 72 n.). »Göttinger Hainbund« by v důsledném překladě měl zníti ‚gotinský kroužek básníků' a nikoli *göttingenský Hainbund* (72).

Nesouhlasím s překladatelem ještě v jiných jednotlivostech. M. píše ‚amputace *hořeního stehna*' (33, Oberschenkel) m. prostého ‚stehna'; vzduch plný karbolu a *sněti* (31, Brand) m. palčivosti; měl jsem s sebou *cíchu* (44, Bettüberzug, Bettuch) m. prostěradlo; *klepačku* držel v zubech... (45, Klopfpeitsche) m. karabáč, důtky; ošetřovatelé chodí kolem s lahvemi a *džbery* (31, Eimer) m. vědry; *východiska* nikde (58, Ausweg) m. vyhnutí; po stranách tekou *dešťové nitě* (63, Regensträhnen) m. přadena deště; T. je *májové dítě* (72, Sonntagskind) m. nedělňátko; ty bílé *hadry* jsou ve tmě hrozné (78 o husách, Lappen) m. kusy, fláky; stěna zákopu je vydlážděna... *masnými hadry* (92, Fleischfetzen) m. kusy, cáry masa; máš figuru jako *fackovací panák* (83, Schießbudenfigur) m. panák na střelnici; ztratili jsme *styk* s nepřítelem (97, Verbindung) m. dotyk; *střelový postoj* mého mládí (138, Bereitsein) m. pohotovost; je líp o tom *špásu* (= válce) vůbec nemluvit (164, Kram) m. krámu; *tobolka s papíry* (176, 216, Brieftasche) m. (náprsní) taška; *zlatý hřeb večera* (184, Glanzstück) m. nejskvělejší číslo (jde o pečená selata k obědu). Některá deminutiva překladu jsou nevhodná, jako *legracička* (76 o menším útoku), vidím v *dřímotince* (81) m. v polospánku, bestie (husy) bijí kolem sebe *pazourky* (78) m. nohama; naproti tomu je nutné zdrobnělé ‚lopatka', když jde o nástroj, kterým se vojáci zahrabávají (ne: *lopata* 96 n.).

Jiné nepřesnosti jsou: nádherně *vyčištěný* (27, geschniegelt) m. vyšňořený, vyfintěný; lícní kosti jsou *vysunuty* (30, stehen vor) m. vysedlé; *řevní jeleni* (53, in der Brunst) m. říjící, v říji;

jsem *hotov* (112) m. srozuměn; noc je *rozvětřená* (168, windig) m. větrná; *význačné* gesto (201, bezeichnend) m. příznačné; *suché* stvoření (207, verhutzelt) m. zohyžděné; jsme *vykořenění* (226, wurzellos) m. bez kořenů; v *smrtelném* řevu explosí (50, Todesbrüllen) m. smrtonosném; — děvčata ještě *nepřevládají* (23, sind nicht beherrschend) m. nás neovládají; *promazal* jsem pár bot (26) m. namazal; H. se kolem nás *plazil* (27, umschlichen) m. plížil; jsme vzteky *štěkali* (28, geheult) m. vyli; K. *ztratil* láhev piva (41, verloren) m. prohrál; *písmenkuje* (43) buchstabiert) m. slabikuje; někam to silně *uhodilo* (54, eingehauen) m. prásklo, třísklo; než *se skrčí* (79) m. dá hlavu zpět (doga); (husu) *podlévá* (81, begießt) m. polévá; ho nemilosrdně *zažižlají* (86, abgemurkst) m. utratí, odpraví; než *frnkneme* dál (94, forthuschen) m. upláchneme; (nepohřbení padlí) *ksikají* (104, zischen) m. vydávají sykot. Mathesius píše: (život) je *vytěsněn* na sám okraj těla (19) m. vytlačen; (granáty) *odjištěné* (93, abgezogen) m. k explosi připravené; nikdo se nemohl... *vydělit* (17, sich ausschließen) m. vyjmout, vyprostit; (houfeček) *se vydělí* (111, sondert sich ab) m. se odloučí; *vzdali jsme* první zákopy (95, aufgegeben) m. vzdali jsme se zákopů.

Mimo to má Mathesiův překlad značný počet g e r m a n i s m ů. Nečeské jest klásti za zpodstatnělá přídavná jména německá, jako das Gemeinsame, das Große, das Ungewisse a pod., česká spojení *to společné* 101 m. co máme společného, *ono veliké* 154 m. ta veliká věc, *to nejisté* 227 m. co jest nejisté atd. Tímto nesprávným tlumočením německé předlohy se do knihy dostalo též množství superlativů, jako *to nejdůležitější* je 9, dělají *to nejlepší* 17 (stejně: 29, 133, 137, 150), označovali službu státu jako *to nejlepší* 18, i *to nejmenší* ústívalo... na cestičku do nekonečna 101, to je na nich *to nejsilnější* 99, *to nejkrásnější* jsou lesy 149, omezuje se na *to nejnutnější* 211 a p. Zde všude český jazyk dodává nějaké jméno podstatné, na př. věc, jev, vlastnost a j., jak toho žádá souvislost. Pak se ovšem obejde bez ukazovacího zájmena, kterého jest v knize i jindy často nesprávně užito podle němčiny. Na př. když *ti* první z nás lezli do baráku 10, kde jsou *ti* ostatní? 11, K. je *ten* nejmazanější ze všech, co znám 36. — Snad každé německé ‚natürlich' překládá M. *přirozeně: přirozeně, že* nelze z toho vinit K. 17, *přirozeně, že* tomu rozumějí 135 (totéž: 48, 74, 123, 216); saniťáci je (boty) *přirozeně* seknou 21 (stejně: 26, 53, 107, 149, 200, 216). Je nejen češtější, ale žádá toho i rozmanitost slohu, aby se místo tohoto stereotypního germanismu užívalo přísloví ‚ovšem, arci, zajisté' nebo obratu ‚rozumí se, že...' Po boku takových kazů, třeba i adverbia ‚nanejméně', ‚na-

nejvýše', která již NŘ. II, 155 n. měla za zbytečná a podezřelá, přičísti na vrub doslovného převádění německého textu. Srov. *nanejvýš* že bychom je mohli poslat jeho rodině 19 m. leda (podobně: 72, 115, 185, 189, 190, 194, 207); je jich *nanejméně* sto 83 m. nejméně (tak i 71, 84). — Něm. ,mir fällt ein' zde ovšem česky zní po každé jen *napadá mi* (20, 40, 48, 50, 74, 117, 138, 156) a ne ,přichází mi na mysl, zdá se mi, napadlo mě, vzpomněl jsem si' a pod. Čteme tu dále pestrý inventář germanismů tolikrát už vytýkaných, jako *patřiti* o vlastnictví m. ,náležeti' (stáj *patří* plukovnímu štábu 78 a ještě 9, 100, 140, 175), *prosadil* svou 42 m. provedl, *doznávám* 193 m. přiznávám, to *vyvolá . . .* veselost 104 m. způsobí, vzbudí, dá podnět k; vědí, co *dluží* vojákovi 134 m. jsou dlužni; *ostřelují* široký pás 89 m. střílejí po; *naslouchám jim* 179 m. poslouchám je (druhy); poslouchali jsme jej*ímu* tich*ému* šumění 99 m. její šumění (aleje); *nahlíží* to 77 (i 82) m. uznává, chápe; *zvykli jsme si na to* 25 m. zvykli jsme tomu; *abychom přišli taky na řadu* 45 m. aby také na nás došlo, abychom se vystřídali (podobně: 77, 123); musím *dát* v kantině *něco k lepšímu* (123, einen ausgeben) m. ukázat se, zatáhnout to; co rozumíme *pod* soudržností? 73; *následkem toho* vypadají jako zpráskaní (150, dadurch) m. proto, tím; pokládám to za *vyloučené* 73 (též 58, 224) m. nemožné; ulil mu druhou (facku), *prvotřídně* mířenou 45 m. výborně, znamenitě; pověsti *všeho druhu* 15 m. všeliké, všelijaké; *sporý lesík* 51 (dürftig) m. bídný, chudý. Nečesky zní, když se Feuer skoro napořád překládá *oheň* (na našem úseku leží těžký *oheň* 88 (stejně: 57, 91, 105, 165, 171, 188; docela i: pancéřníky plivající *oheň* 218 rauchspeiend) m. palba. Velmi často kazí M. správnost svého jazyka tím, že po větách časových a podmínkových vkládá do vět řídících příslovce *tak:* když nevěříte, *tak* co se ptáte? 21; pakliže mi uříznou kousek (m. uříznou-li mi) kosti, *tak* udělám konec 189; stejně i 78, 84, 104, 109, 153, 189, 213.

Tento dlouhý výčet by byl snad menší, kdyby byl překlad pracován svědomitěji. Ale čteme-li *v září 1918* (str. 228) m. v říjnu, udávají-li se ztráty jednou *osm* mrtvých a *šest* raněných (63) a po druhé *pět* mrtvých, *osm* raněných (76; jde o touž věc, tento druhý údaj je u Remarqua na obou místech), počítáme-li s Mathesiem: »z dvaceti jen *osm* (72, má býti ,sedm') mrtvých, čtyři ranění, jeden v blázinci. Sešlo by se nás tedy nanejvýš (!) dvanáct,« je-li bez důvodu přidáno na str. 87 »to jsme potom měli *osm* dní a *osm* nocí bubnovou palbu« (má býti ,sedm dní a sedm nocí'), jsou to závažná svědectví pro p o v r c h n o s t. Dají se však bohužel ještě značně rozmnožiti. Zůstaňme v oblasti čísel!

M. překládá »Mit acht Mann müssen wir . . .« *osm* nás má hlídat vesnici (181); ten počet je později rozmnožen o dva jiskráče (Funken), Remarque potom praví »alle elf Mann«. To se Mathesiovi arci nehodí, a překládá nyní *celá posádka* (185). Kdyby byl nahoře správně přetlumočil »já s osmi muži musíme . . .«, nebylo by došlo k tomuto rozporu. Sem se druží chyby v číslech mluvnických, t. j. kladení singuláru místo čísla množného, jako: při prvním zadunění granát*u* 50 m. dunění granátů; vytí nenebezpečného velkého kufru (107, Kohlenkästen) m. málo, nikterak nebezpečných kufrů (břicháčů, telat, hovad); vyndávám cigaretu, lámu ji na dva díly a podávám ji Rusům 154 m. cigarety, lámu každou . . .; podáváme si . . . skřínku na náboje, každý se tam vymočí 215 m. skřínky. Téhož rázu jsou záměny osob, na př. počkejte, až se vás budou ptát 28 m. čekejte, až se vás zeptám; ptá se rozhořčeně Albert (73, frage ich Albert empört) m. ptám se Alberta; povídám 180 m. dodává Kat; znají se . . . příliš málo 152 m. známe se; odpůldne je klidnější 177 m. jsem klidnější. — Neodůvodněná je změna mluvnických časů, rušící nejednou povážlivě smysl. Srov. nikdo neměl . . . zdání, *co přichází* 17 m. přišlo; buď rád, že *se* z toho takhle *dostaneš* 29 m. ses dostal; (anglické baterie) začínají o hodinu dříve. U nás *začínají* punktum v deset hodin 48 min. m. příliš brzy, o celou hodinu. U nás začínaly vždy přesně v 10 hodin; divím se, jak . . . aktivum (život) *se přizpůsobí* i této formě 212 m. se přizpůsobilo; z vnitřku se propracovává smrt, *oči ještě ovládá* 19 m. oči už má v moci. — Chvatnost práce prozrazuje i spletení slov Anblick a Augenblick: *Je na nás podivuhodný pohled,* jsme-li nazí; pak jsme civilisty a cítíme skoro jako civilisté 31 m. je to zvláštní okamžik... Hned na prvních stránkách líčí Remarque, že vojákům na zotavené bylo požitkem i vykonávání tělesné potřeby, že při tom seděli na skřínkách v trávě, uprostřed vlčího máku. Ale Mathesius najednou na str. 16 překládá »že bychom dnes *ve svých budkách* neseděli« m. na svých skřínkách. O profesorech tu čteme »když to trůnilo za katedrou a *napichovalo tužkou francouzská nepravidelná slovesa*« 141 m. napichovalo nás při slovesech. Po sladké pomstě nad zlým poddůstojníkem odjíždějí nováčkové na frontu dosti rozkuráženi. »*Vlající plnovous nás proto slavil velmi dojatě jako hrdinnou mládež*« 46 m. nějaký, jeden vlající plnovous nás nazval, označil, pojmenoval . . .

Daleko by mě vedlo, kdybych chtěl citovati všecka místa, kde zůstala nepřeložena jednotlivá slova, zvláště příslovce, nejednou podstatně modifikující smysl. Na př.: jsou to *většinou* zatracení holomci (malí velitelé setnin) 16, *docela* jsme chápali, že část

těch věcí je nutná 25 (stejně: hrst soli a *dokonce* kolečko sádla 38), pole *večer* na slunci vypadají jako perleť 32, doga (po níž předtím bylo střeleno) *zase* čilá 79, nejsem *už* zvyklý odvinovat (ostnatý drát) 53. Neporozuměním bylo zaměněno *již* a *ještě* na str. 183: v špíži leží *ještě* dvě hlávky kapusty m. již. Ale jsou také větší mezery v překladu, jako: poddůstojník fasoval normální kvantum jídla *pro den našeho návratu z fronty* 10; za mnou to žblunkne, jednou, dvakrát. *Utru si průhledy své masky, dechem zamžené.* Je to Kat 59; »Neptali jste se (co bude stát operace)? »*Přímo ne, to nejde — když se pak lékař stane nevlídným, to přece nejde, vždyť má přec matku operovat.*« Ano, přemýšlím trpce, tací jsou, ti chudí lidé. Neodvažují se zeptat po ceně 156; »přece však je docela dobře, že to právě teď vidíš.« *Sergeant Oelbrich zase přistoupí k předprsni. Ústí jeho pušky se pohybuje sem a tam.* — Pozornému čtenáři, a těch má u nás Remarque jistě velmi mnoho, neujdou tyto vady. Sám jsem byl jen jimi přiveden k srovnávání překladu s originálem.

Remarquův román jedná o válce. Jsou v něm často jmenovány odborné věci vojenské a vojáci sami hovoří svým slangem. I mluva německých studentů se tu časem ozve, neboť bývalí studenti jsou hlavními osobami. Zde se překladatel setkává s nemalými obtížemi. Názvosloví německé se leckdy odchyluje i od terminologie rakouské, která byla u nás za války běžná. Dnešními českými názvy, zavedenými po dlouhém a pečlivém výběru, není vždy dobře možné tlumočiti válečnou terminologii německou. Mathesiův překlad zpravidla nechává vojenské termíny nepřeložené; srov. *regiment* 111, *obrst* 76, *oficír, hejtman, lajtnant, frajtr, execirák* 42, *mašírovat, komanduje se* 141, *kvartýr* 100, *artilerie, artilerák, landšturmák.* Místo něm. Kochgeschirr říká *eššálek* (na str. 68 překládá něm. Eßnapf *miska;* na str. 138 je *miska* za něm. Schale), místo Unteroffizier *kaprál* (ale: děláš svou *poddůstojnickou* službu 68); stupně trestu dicker Arrest, Mittelarrest překládá *ajnclík* a *zostřený kriminál.* Několik názvů je zkráceno způsobem obvyklým u našich vojáků za války: *torna* (Tornister), *celta* (Zeltbahn), *felák* (158, Feldwebel), *štába* 218, *obrštába* 65 (Stabarzt, Oberstabarzt). I jest si těžko vysvětliti, proč je Sandsack *pytel na písek* (38), Brotsack *chlebník* (81) nebo Feldflasche *čutora* (98, 222); tato slova si pravý voják teprve musí převésti zpět do německého znění, má-li jim řádně rozuměti. Přímo jako anachronismus působí, čteme-li zde stále *rota* m. kompanie, setnina, *kulomet* m. mašinkver, strojní puška, *letoun* m. letadlo, *vojenské zátiší* m. vojenský domov. Tím méně sem náleží názvy našich ruských legií, jako *rozvědka* (183),

rozvědčíci (166) m. patrola, *frontovik* (39, altes Frontschwein; na str. 87 se tento pojem překládá *stará svině zvyklá na frontu*) m. starý fronťák, starý kozák. Rusismus je také: K. je... *naznačen velitelem čety* 141 m. určen za velitele. Divným nedopatřením se tu ještě setkáváme se směšným spojením *kaprál ode dne* (27, Unteroffizier vom Dienst, v Rakousku Korporal vom Tage) m. dozorčí poddůstojník (nebo: který měl »deníka«). Je povážlivé, mluviti na západní frontě německo-francouzské o *kavernovém strachu* (91, Unterstandsangst), neboť kaverna je kryt vytesaný ve skále, obvyklý na frontě italské, na Krasu a v Alpách. Korporalschaft je u Mathesia jednou *družstvo*, po druhé *četa:* vydrhl jsem na jeho rozkaz kartáčkem na zuby do běla světnici naší *čety* (26). — Celkem jest, co se týče vojenských názvů, překlad velmi nejednotný.

Mluva vojáků má sice u každého národa některé rysy zvláštní, ale mnoho představ a pojmů mají vojáci všech národů společných. Způsobuje to život vojenský, který je ve mnohém všude týž. Proto jsou si značně podobny i humoresky z vojenského života, na př. německé Schlichtovy a francouzské Courtelinovy. Také mysl českého vojáka se velmi často pohybovala v týchž pojmových oblastech jako u vojáka německého. Mathesius sám byl ve válce, napsal i aktovku s námětem z války. I podařilo se mu leccos z vojenského slangu výrazně přetlumočiti. Ale mám své poznámky též k této stránce jeho překladu.

(Příště ostatek.)

Fr. Oberpfalcer.

DROBNOSTI.

NEKOLA (A. N.). Toto příjmení asi je původně odvozenina příd. jména *nekolný*, jako jsou od příd. jm. *nezdárný, nemotorný, necitný, necudný, nedopitý* podst. jm. *nezdara, nemotora, nemrava, necita, necuda, nedopita* atd. Jsou to označení osob, kterým schází nějaká vlastnost; odtud jejich obyčejně nepříliš pochvalný význam. Příjmení tohoto tvaru (také na př. Nezdara, Nezdar, Nemrava) jsou z původních přezdívek. Příd. jm. *nekolný* se v starší době dosti často objevuje s významem ‚nepoddajný, tvrdý, zlý' a pod.; podle výkladu Jungmannova patří k příd. jm. *kolný*, jež znamenalo vlastnost dřeva, které se snadně štípe, neklade při štípání odporu (od slovesa *kláti*, přít. č. v staré době 1. os. *koľu, koli*, 2. os. *kóľeš, kuoleš* atd.). Slovo *kolný* se objevuje ještě r. 1823 u Zieglera; podle Bartoše se na Valašsku posud říká »dřevo je kolné«; slovo *nekolný* v původním významu

(nekolné dřevo a p.) zná ještě Jungmann z živé mluvy, na Jicku se podle Bartoše *nekol'ný* říká o člověku, kterého musí do práce hnáti. Jiná slova, také málo známá, jsou příd. jm. *kolný, kolní* jako odvozeniny slov *kolo, kůl*. *Kolník* (druh řepy s jedlým, podlouhlým, dužnatým kořenem) má snad jméno odtud, že se dá ‚kláti, štípati', t. snadno zbavovati tlusté pokožky.

OBDATI, OBDÁVATI s významem ‚obklopiti, obaliti (něčím)' a pod. vytklo 2. vydání matičního Brusu jako otrocký překlad něm. slova umgeben. Tento germanismus se objevoval nejspíš ve výkladech přírodopisných (čítali jsme občas na př., že semeno je obdáno semennou slupkou a pod.), ale zdálo se, že zanikl počátkem tohoto století, takže 3. vyd. Brusu a jiné příručky správné češtiny o něm mlčí. Ale podobné neřesti mívají život ku podivu tuhý; a tak jsme čtli 8. pros. v Nár. pol., jak se bahníci (Protopterus Owen) zahrabou »až ½ m do bahna a zde se schoulí do kolečka, obdavše si tělo hlenovitou schránkou«.

PROPLÁCETI, PROPLATITI (J. K.). V bankovnictví se v posledních letech ujímá rčení *proplatiti, propláceti směnku* s významem ‚zaplatiti sumu, na kterou směnka zní'; tím dlužník splácí dluh a vyprošťuje se ze svých závazků. Směnka se tím béře z oběhu, do kterého by ji věřitel jinak mohl uvésti, a vrací se k dlužníkovi. S tím se vším podle prof. dra Hermanna Otavského, jejž jsme požádali o věcný úsudek, nelze uvésti v soulad známé významy předložky *pro-;* na místě jest rčení *směnku vyplatiti, vypláceti*. Právě tak *vyplácíme,* t. ze všech závazků vyprošťujeme zástavu, jíž jsme se zaručili za dluh, *vyplácíme* na poště listy a jiné zásilky, t. zbavujeme je závazků, jinak na nich váznoucích (leda mimo plat za dodání); zástava, poštovní zásilka se volně vrací k osobě, od které vyšla, anebo se dodá volně osobě, které byla určena. Stejnou představu vyjadřují cizí výrazy *franco* (volně, svobodně), něm. *den Wechsel einlösen (Einlösungspapiere* jsou *papíry výplatné* nebo *výkupné,* jako v poštovním názvosloví něm. *Freimachungsgebühr* je po česku *výplatné).* Francouzi zde vedle slovesa *payer* (platiti, angl. *to pay, payment)* užívají též obdobných výrazů *rembourser la lettre de change* (zpět zaplatiti, vyplatiti směnku), též *retirer* (vzíti zpět). Místo *vypláceti, vyplatiti* říkáme také *zaplatiti směnku,* čímž se prostě vyjadřuje zaplacení sumy, na niž byla směnka vydána.

ŠPEJL (M. L. B.). Přišel nám dotaz, jak se má tato důležitá část jitrnice pojmenovati po česku; *špejl,* mor. *špilek,* sloven. *špajdl'a, špandl'a* jsou slova původu německého (der Speil, Speidel, střhněm. *spidel).* V Kálalově slovníku jsme našli také sloven. *drevečko* (zdrobnělina slova *drevce,* č. *dřevce), papček (papek* je tyč; česky by slovo *papček* znělo *papeček).* Snad zná někdo ještě jiné české slovo téhož významu?

STAROPRAHA. Již na str. 143 jsme se zmínili o nestvůrných složeninách, jakými se dnes znešvařuje náš jazyk (»Státodol«). Ani jméno naší *staré*

Prahy není tohoto hnusného proudu ušetřeno. Němci mají vedle příd. jm. *altstädtisch* (nebo 2. p. mn. č. podst. jména *Altstädter* ‚Staroměšťan‘. jakého nejraději užívají místo příd. jména: Altstädter Ring = náměstí Staroměšťanů) vlastní jméno *Altstadt* v tvaru složeném, podobně *Neustadt, Kleinseite,* mohou tedy v duchu svého jazyka mluviti také o *Altprag,* jako mluví o *Altwien* atd. My máme sice také složená příd. jm. *staroměstský, novoměstský, malostranský,* ale jména těchto čtvrtí jsou nesložená, *Staré, Nové město, Malá strana,* docela tak, jako máme místní jména *Nové Město, Nová Ves, Stará Paka, Nový Kolín* v tvaru nesloženém (něm. Neustadt atd.) vedle složených příd. jmen *novoměstský* atd. Mluvíme a píšeme tedy správně o *staropražských* památkách a pod.; ale *Staropraha,* jako jsme již čtli a zvláště slyšeli v přednáškách a řečech velebících *starou Prahu,* je germanismus stejně hanebný, jako kdybychom *Starému městu* nebo *Malé straně* začali říkati *Staroměsto, Malostrana.*

»ROZPOMEŇ SE NA SVÉ PLÉMĚ« (F. S.). Na pamětním penízi raženém k tisíciletí smrti sv. Václava se čtou známá slova, jež jsme položili v čelo tohoto článečku, ve znění »*rozvzpomeň se* na své plémě«. Je to změna původního znění, která snad má býti opravou, jako stará krásná slova téže písně »nedej zahynouti nám *i* budoucím« stále a stále slýcháme ve znění ‚opraveném’, se zápornou částicí *ni.* Toto *ni* místo stč. *i* konečně ještě chápeme, ačkoli máme za to, že bychom slovesné památky po předcích měli chrániti se stejným úsilím, jako chráníme (nebo aspoň bráníme) památky výtvarné. Ale *rozvpomenouti se* neříkáme ani my, ani neříkali naši předkové (ti, kdyby vůbec byli pocítili potřebu takového slova, v době, z níž pochází píseň k sv. Václavu, byli by asi podle jerového pravidla říkali *rozevzpomanúti sě).* Proč došlo k této ‚opravě’ na pamětním penízi, nevíme. Snad si její původce vzpomněl, že neříkáme *pomenouti,* nýbrž *vzpomenouti,* a podle toho utvořil ‚správné’ *rozvzpomenouti se.* Podle toho bychom tedy ovšem měli říkati také *přivzpomenouti, uvzpomenouti, navzpomenouti,* snad také *zavzpomenouti.*

SKLAPLO MU! (F. J.). Tak se říkává, nevyplní-li se někomu, nač se již s jistotou těšil (»nač si dělal, brousil zuby«, jak také říkáme). Zdá se nám, že to je obraz vzatý zvláště z pozorování zvířat, na př. psů, jimž rozevřená tlama se slyšitelným zvukem »sklapne«, chňapnou-li marně po hozeném soustu, po letícím ptáku nebo hmyzu a pod. V tomto výkladu hledáme podporu zejména v sloven. rčení podobném, jež známe z dokladů jako na př. u Kukučína: veď (vždyť) klepnú nejednej (dívce chtivé vdavek) zúbky naprázdno 4, 179, keď videl, že sa darmo ufá, že mu zúbky naprázdno kleply 12, 72 (pod 147), že mu zuby kleply nadarmo 17, 22.

Odpovědný redaktor: prof. dr. Josef Zubatý.
Tiskli Neuber, Pour a spol. v Praze-I., Bílkova ul. 17.